

KOEGZISTENCIJA JEZIKA U GRADIŠĆANSKIH HRVATA

Lingvistika i njena teoretska dostignuća često bivaju ozbiljnom inspiracijom mnogim znanostima. Etnolozi je u praktičnom radu obično tretiraju kao "pomoćnu znanost", premda odnos između etnologije i lingvistike traži suptilniju oznaku. U novije vrijeme pružaju se podjednake šanse lingvistici da pomogne etnologiji, kao i etnologiji da pomogne lingvistici. Krajnju simbiozu dviju znanosti obično nazivamo etnolingvistikom. Taj nam se znanstveni poziv (sociolingvist) čini naročito korisnim u proučavanju manjina. Koliko god se etnolog trudio da proučavanju manjina pristupi objektivno i slijedeći metodu rada koju je izgradio pri regionalnim istraživanjima vlastite sredine, neminovno nailazi na specijalne situacije. Pođe li na terenska istraživanja bez etnolingvista, sam će npr. morati registrirati pojavu bilingvizma, sam će morati otkriti kulturne kontekste u kojima se uče drugi jezici, sam će morati ustanoviti kako se u vezi s tim uče ili prihvaćaju druge kulturne strukture.

Gradišćanski Hrvati su jezična manjina (danas bi ih nazvali *narodnost*) koja obitava austrijsku pokrajinu Burgenland (Gradišće) i dio susjedne zemlje Mađarske a u manjem broju i Slovačke. Označili smo ih dakle kao monokulturnu manjinu koja stjecajem novih sociopolitičkih prilika može samo *težiti* za jedinstvenim govornim idiomom. U praksi sva ta tri ogranka jedne te iste manjine poznaju problem bilingvizma, ali su jezici koji koegzistiraju različiti (hrvatsko-njemački, hrvatsko-mađarski i hrvatsko-slovački).

Baveći se materijalnom kulturom (šire koncipiranom od standardnog termina), uvidjela sam da je jezična situacija relevantna i pri tom aspektu proučavanja. Kako se bez etnološkog ili sociolingvističkog predloška približiti jezičnoj situaciji Gradišćanskih Hrvata? Počnemo li iznalaziti definiciju bilingvizma vidjet ćemo da u lingvističkoj literaturi nema jednoznačnog određe-

nja tog pojma. (U kasnijem razmatranju upozorit ću na neke od definicija.) Upadljiva su dva važna činioca koja djeluju na jezičnu situaciju, a to su *kontakt* i *utjecaj*.

Bitna polazna točka je kontakt, jezični kontakt, pojam koji je, gleda li se i prostorno i vremenski, vrlo različit a ujedno i vrlo dinamičan. Problematiku jezika u kontaktu moguće je ugrubo sistematizirati tako da se procesi razvoja sagledaju s tri osnovne pozicije:

1. Unutarnji lingvistički procesi pretpostavljaju promjenu jezične strukture (leksik, fonetika, sintaksa).
2. Vanjski jezični procesi reflektiraju socioekonomske, kulturno-historijske i biopsihološke promjene jezične zajednice.
3. Međulingvistički procesi razvijaju se među elementima raznih jezika (ovisi koliko jezika partnera koegzistira).

Premda je ova shema jasna i decidirana, vanjski i unutarnji jezični razvoj vrlo je teško međusobno razgraničiti.

Poći ću od današnje jezične situacije Gradišćanskih Hrvata, da bi se osvrnula i na stanje koje je moguće slijediti u prošlosti.

Kako lingvistički odrediti suvremeno jezično stanje? Možemo li u našem slučaju govoriti o bilingvalnoj, multilingvalnoj situaciji ili prepoznavamo slučaj diglosije?

Bilingvizam je specifičan slučaj kontakta, po riječima B. Havraneka "bilingvizam je situacija, a ne rješenje određene situacije."

Može se općenito reći da danas pod *bilingvizmom* podrazumijevamo prisutnost dvaju jezičnih medija na jednom te istom području (pa i u jednoj osobi), koji svaki za sebe obuhvaća širok registar idioma od lokalnog dijalekta (mjesnog govora) do standardnog jezika (ako postoji).

Dakle bilingvalni govornik upotrebljava oba jezična sustava nezavisno jedan od drugoga kao dvije kompletne slike svijeta.

Multilingvalni govornik, u skladu s ovom definicijom u stanju je vladati s tri i više jezičnih sustava.

O *diglosiji* govorimo onda kad govornik u situaciji koegzistencije dvaju jezika razdijeli njihove funkcije ili, ukratko rečeno, kad upotrebljava komplementarno obadva jezična sistema.

Koju od ove tri jezične situacije možemo prepoznati kod Gradišćanskih Hrvata? Gradišćanski Hrvati nisu homogena jezična zajednica. Utvrdimo li tri osnovne dijalektne grupe, moramo odmah dodati da je već u prošlosti dolazilo do međudijalekatskogmiješanja, a danas je to još češća pojava, zatim da je nemoguće odrediti jasnu "modelnu" situaciju koja bi odgovarala svim miljeima u kojima živi hrvatska manjina. Sve su to razlozi koji od nas traže oprezan zaključak. Treba također dodati da unutar seoske zajednice postoji *nekoliko* grupa koje možemo definirati zajedničkim jezikom. Čini mi se ipak da u cjelini bilingvizam ustupa mjesto diglosiji. Taj se zaključak odnosi na seosko stanovništvo, jer kod svih Gradišćanskih Hrvata, naglasit ću to još jednom, ne smijemo očekivati na bilingvizam ni diglosiju iste vrste i iste kvalitete. Ta činjenica još više otežava posao znanstvenicima koji vode brigu o normiranju jezika. Neobično važnu ulogu u ovom novovremenom jezičnom kolebanju igraju socijalni i psihološki činioци pomognuti novom ekonomskom situacijom, pa su i etnolozi zvani da kažu nešto o t o m v a n j s k o m jezičnom razvoju. To više što su sociolingvističke analize tog problema; da ponovim, tek željeni a ne i ostvareni pot-hvat s ovog područja.

Dvojezičnost je, uz diglosiju, ovdje ipak *masovna pojava*. Danas se ona manifestira supostojanjem *dviiju* jasno izgrađenih jezičnih veličina: lokalnog hrvatskog govora (koji, kao što spomenuh, doživljava upravo u naše vrijeme značajne promjene) i standardnog nje-mačkog jezika. Malobrojna inteligencija poznaje hrvatski književni jezik, no to je jezično usavršavanje koje se daje polstovjetiti s učenjem stranog jezika. Većina se služi i standardiziranim gradišćanskohrvatskim jezikom (u fazi normiranja), na kom se provodi nastava, tiskaju novine i kalendari. Pri terenskom istraživanju važno je zabilježiti i koju fazu višejezičnosti susrećemo. (Tu pomažu pitanja: govore li?, čitaju li i govore?, čitaju li i pišu na materinskom ili drugom jeziku?)

Često nas u gradišćanskom govoru oduševе arhaični oblici pa pri tom zaboravimo da sam jezik nije živio nimalo začahureno. Ako usvojimo da je višejezičnost "situacija" koja ovisi o "kontak-tu", kako se kontakt mijenjao, a mijenjao se češće, promijenila se i situacija.

450-godišnje političko jedinstvo s Mađarskom pružalo je Gradišćanskim Hrvatima ulogu manjine unutar njemačke manjine, pa se to stanje odrazilo i u jeziku. Danas raspravljamo samo o dvojezičnosti, no sve do političkog jedinstva s Austrijom 1921. moglo se na ovom području, napose u doba procvata legalne i ilegalne trgovine, utvrditi *multilingvizam*, i to zbog sljedećih osnovnih okolnosti: službeni i školski jezik bio je mađarski, okolno stanovništvo s kojim su željeli trgovati i razmjenjivati govorilo je njemačkim dijalektom, a lokalni, materinski jezik bio je hrvatski. Naravno, nedostaje nam iscrpna analiza koja bi svjedočila o karakteru multilingvizma (koliko generacija je bilo višejezično, koliko od toga dvojezično, odnos socijalne strukture i višejezičnosti i sl.).

Danas su se odnosi supostojećih jezika izmijenili. Najstarija generacija, sedamdesetgodišnjaci i oni stariji, dobro vladaju hrvatskim i mađarskim jezikom; osobe preko 60 godina vladaju hrvatskim (lokalnim), njemačkim (dijalektom susjednih sela) i mađarskim (naučenim u školi, ali zbog slabih komunikacija pomalo i zaboravljenim). Ne mogu se ovdje upustiti u razmatranje što podrazumijevam pod *vladanjem* jezikom. Pojam je vrlo relativan, no prilagodimo li ga prosjeku seoskog stanovništva, značilo bi to otprilike ovo: N.N. govori bez napora, čita (ovisi o sklonosti i mogućnosti pojedinca), piše rijetko, i to ono pismo koje je naučio u školi.

Opisana slika jezičnog stanja i opet je samo "model-stanje" u pretežno hrvatskom selu, jer gotovo u svakoj obitelji nailazimo na odstupanje od ove sheme, napose u poslijeratno vrijeme, kad je porastao broj mješovitih brakova i osoba u neagrarnoj djelatnosti. Teško je doći do općih zaključaka, no možda se ipak može izreći da *žene*, koje su manje izlazile iz seoske zajednice, govore redovito hrvatski (materinski) i mađarski ili njemački (nastavni jezik).

Jezično ponašanje omladine (zaposlene u neagrarnoj djelatnosti) pokazuje trostruku strukturu: govore lokalnim govorom (in-group language) standardiziranim jezikom pokrajine (out group language) kojim saobraćaju s lokalnim vlastima u trgovini udru-

ženjima i sl., i stručnim, školskim i standardiziranim jezikom (language of specialised information). Srednja i starija generacija, seljaci, s kojima etnolozi najviše rade, još su biligvalni, tj. podjednako se dobro služe i hrvatskim i njemačkim jezikom, prema tome kako to životna situacija nalaže.

Koliko god nastojali osuvremeniti istraživanje života i običaja manjina, specifična jezična situacija nalaže nam žurnu inventarizaciju tradicijske ostavštine. Ta hitnja gotovo da bi trebala biti izraženija pri istraživanju materijalne kulture. Pranda to poopćava: "Izoglosi najjasnije signaliziraju ne radi li se o jezičnoj ili kulturnoj asimilaciji u jeziku. Oni se manje razabiru u duhovnoj kulturi, a u vidu širokog pojasa javljaju se i u materijalnoj kulturi. To se dađe objasniti i time što su pojave materijalne kulture u značajnoj mjeri određene i oblikovane drugim, ne čisto jezičkim ili etničkim faktorima. Odlučno značenje ima geografski faktor kao i karakter i nivo proizvodne djelatnosti."

Pri inventarizaciji materijalne kulture pred očima su nam dvije vrste riječi: imenica (predmet) i glagol (pokret ruke ili tijela, funkcioniranje predmeta). Predmeti (adekvatne radnje) vezani uz staru tehnologiju, čiji se dugovjeki život bitno izmijenio tek nakon drugog svjetskog rata, nose lokalnu jezičnu oznaku. Moderna tehnologija i ergologija upotrebljava sprave čije se nazivlje preuzima zajedno s tvorničkom garancijom.

Kao primjer neka posluži nomenklatura o r n i c a. Odabrala sam *slučajni uzorak* u selu Hrv. Cikljin (Spitssicken) i ispitala 4 pripadnika dviju generacija.

Ornice starog tipa zamijenio je danas traktorski priključak.

Standardna definicija predmeta	Termini ispitanika (70-godišnjak)	(35-godišnjak)
ornice	orača koljca spuza ruce kuč glavina platnice žbice	orača koljca glavina platnice žbice

Standardna definicija predmeta	Termini ispitanika (70-godišnjak)	(35-godišnjak)
	klin	klin
orati	orati	orati

Čim se predmet povlači iz funkcije, zaboravlja se i njegov naziv. To je moguće utvrditi na svakom terenu i nije specifično samo u bilingvalnim jezičnim situacijama.

Pojava novih ergoloških sprava dovodi i do novog naziva: dreškastn, medrešer (Dreschkasten, Mähdrescher) pa se "ide mašinati, drešati", itd. (Ovakve pojave miješanja u jeziku tražit će i od istraživača da bude donekle bilingvalan.) Ponekad će termin trebati potražiti i u usmenoj književnosti, koja duže po-
hranjuje starije jezične oblike:

"Sijem žito i pšenicu

va jesensku ral.

Ptice zernje pozobale

ja sam slamu žal"

Spremni smo dakle na preznakovljavanje, pa da sada vidimo kakvo nas preznakovljavanje očekuje u tom neprestanom kolebanju između mjesnog govora i standardnog njemačkog jezika, dakle dvaju jezika koji se bitno razlikuju po svojoj genetskoj supstanciji.

Jezik nastoji sačuvati širok spektar funkcija: posuđuju se idiomi iz drugog jezika (u našem primjeru njemačkog), ili se stvaraju neologizmi (tih je svakako manje).

Nije nikakvi *ferbindung*a bilo. (All)

Ja sam ima međ katani *Fireršajn* (All)

On je pisa *aingešriben* (Ci)

Divičice su si čuda *ainpuljdale* (Wei)

To su *direkt* za dicu povidajke. (Wei)

Organizirana, dalekosežna i moćna briga za jezik dosada nije postojala pa je govornik primoran posuditi strani termin. Ti se termini, kao što se iz primjera vidi, uzimaju nepromijenjeni, uz tek minimalnu fonetsku prilagodbu.

Drugi način preuzimanja bili bi hibridi, prevedenice (kalkovi):

skrozpojt (durchgehen); prikdati (übergeben).

Neologizama tipa ognjebranci (vatrogasci) ili rastok (krčma-Heuriger) relativno je malo, jer ih nije imao tko kreirati i širiti.

Utjecaj mađarskog glosara na gradišćanski hrvatski svakako je manji od njemačkog. Vjerojatno je ta pojava u direktnoj vezi sa zatvorenošću sela. Autarkično selo samo je zadovoljavalo svoje potrebe, pa i one jezične. Teško je međutim utvrditi kada su prenesene posuđenice: tolvaj, hamiški, parapli, čutor, mađarski brojevi i sl. Može se pretpostaviti da je mađarsko građansko društvo devetnaestog stoljeća mnogo snažnije djelovalo na seljački sloj Gradišća od svih prijašnjih generacija. Kulturni dodiri (o kojima će još biti govora u daljem tekstu) kretali su se uvijek od socijalno prestižnije grupe, pa su tako i jezični idiomi socijalno "vrednije" grupe bili rado viđeni i u seljačkoj zajednici.

Ne želim predimenzionirati ulogu jezika u istraživanju kulture u smislu Sapirove rečenice "jezik je simbolički vodič ka kulturi", no mislim da je posvema jasno zašto treba što prije inventarizirati predmete materijalne kulture. Uza sve one dobro poznate razloge koji nalažu takav tempo istraživanja u poluurbaniziranim zajednicama (a Gradišće se tom obliku sve više bliži) tu je i specifični leksik koji se gubi ili posve mijenja čim predmet stupi "u mirovinu". Kao što dijalektolozi na tom području utvrđuju snažno dijalekatsko izjednačavanje, predmeti tradicijske kulture također pokazuju sve manje lokalnih osobina. Unifikaciju pospješuju standardizirani tvornički proizvodi i elementi standardizirane "nacionalne kulture". (Tako se npr. počinju sve uniformnije opremati kuće u Gradišću, ureduju se tzv. "seljačke sobe", a u hrvatskim selima su gotovo obligatni *tipični suveniri iz Jugoslavije: školjke, rode i drveni magarci.*)

Vratit ću se *kontaktu* i razgledati koliko je on danas relevantan jezični činilac. Poći ćemo od općih pretpostavki: jezik čovjeku omogućava orijentaciju u okolini, pa zato mora biti prilagođen potrebama okoline. Gotovo je redovita pojava da organizacija jezika kasni za organizacijom životnog ambijenta. Socijalni i psi-

hološki faktori danas snažnije djeluju na mehanizam preuzimanja stranih idioma. Ekonomska situacija također djeluje da i jezični kontakti bivaju sve frekventniji, pa se, mislim, s pravom može pretpostaviti da bitne jezične promjene istom *očekuju* ovo područje.

Važnost životne situacije naglašava i R. Katičić: "Ako jedan član donese izvana novi jezik koji se toliko razlikuje od starog da se preznakovljivanje može naučiti samo s naporom, taj će novi jezik u običnim prilikama uskoro biti potisnut iz upotrebe u zajednici. No ako vanjske prilike djeluju tako da članove zajednice potiču na taj napor i učine da se on naknađuje kakvim dobitkom, može se desiti da se novi jezik održi ili čak da potisne stari."

Paul Nedo, poznati istraživač Lužičkih Srba, također ističe važnost izvanjezičnih faktora, u prvom redu ekonomskih, u gradnji višejezične situacije.

Teško je međutim odvagnuti kada takav jedan vanjski činilac postaje presudan u biranju jezika. Određuje li ga *moda* ili *potreba*? Znamo da je jug Gradišća austrijska pokrajina u razvoju, urbanizacija možda ovdje kasni u fazi za razvijenijim austrijskim pokrajinama. Etnolozi su međutim napustili mišljenje da spora urbanizacija garantira održanje tradicijskih tekovina (ovdje bi mogli ubrojiti i jezik matične zemlje). Praksa to više-struko potvrđuje. Fizički kontakti s matičnom grupom odavno su prekinuti. Od izvanjezičnih činilaca na dalje formiranje jezika sigurno najsnažnije djeluje urbanizacija, tako da se već i na ovom području naziru sljedeće konture: urbanizacija, akulturacija, asimilacija. Shema je vrlo pojednostavljena i zato treba dodati da samo neki vidovi urbanizacije djeluju na jezik. Od 9 "vlaških sela" u Gradišću na standardni njemački jezik prelaze stanovnici upravo onih sela za koje ne bi ni statistički mogli potvrditi da spadaju u "najurbaniziranije" (npr. Rumpersdorf, Podgorie). Nalaze se izvan magistralnih putova, posjeduju manje obradive zemlje. No to relativno siromaštvo prisiljava stanovnike da potraže posao u mjestima koja su 15-100 km udaljena od mjesta boravka. To rano odvajanje radnika od seoske zajednice možda je najpresudniji vid urbanizacije s obzirom na jezični razvoj.

Dolazi do promjene društvene strukture (u takvoj maloj zajednici isključiva agrarna djelatnost već počinje biti rijetka) pa o prestižnom, dominantnom jeziku odlučuje i registar vrednovanja svakog pojedinca (koji se također pomijenio i neprestano se mijenja).

Tek bi vrlo pažljivo sastavljen upitnik odvagao što je u ovom času sporedni, a što dominantni jezik. I tu odgovori ne bi bili podjednaki a možda bi se razlikovali i unutar jedne te iste obitelji. Postoje službene statistike o upotrebnom jeziku, no znanstvenik ih mora uzeti u obzir s velikom rezervom: ljudi često u formulare upisuju odgovore za koje smatraju da su trenutno iz bilo kojega razloga najpogodniji a ne vode računa o tome pridonosi li takav podatak stvaranju objektivne slike stanja. Jezik zbog svog karaktera poruke uvijek bira formu koja će olakšati i osigurati primanje poruke. Tako je višejezična situacija odavno tjerala pojedince s našeg područja istraživanja da od drugog jezičnog medija uzima onoliko koliko mu nužda nalaže.

Jezik mikrozajednice prestaje biti polivalentan. Spomenula sam tehničke posuđenice iz njemačkog. U novije vrijeme neki tematski blokovi također se vode na njemačkom: razgovor o sportu, politici, monetarnoj trgovini i sl. Diglosija je, ponavljam, ponajprije zahvatila mlade članove jezične zajednice. Prognoze jezičnog razvoja ipak ne mogu biti suviše dalekovidne.

Donosim snimak jezične situacije u pretežno hrvatskom selu (Hrv. Cikljin)

Situacija	hrvatski	njemački
javni govor		x
govor kod kuće	x	
u školi		x
izvan škole s drugovima	x	
na sajmu	x	x
u autobusu, vlaku	x	
pri telefoniranju	x	
u krčmi (seoskoj)	x	
u tvornici, uredu		x
u trgovini (seoskoj)	x	

Ovakvo je stanje moguće zabilježiti samo kad komuniciraju hrvatski stanovnici sela. Čim je u društvu mještalin koji vlada samo njemačkim, govorit će se njemački.

Teško je odrediti, pa čak i pretpostaviti da su bilingvizam i diglosija prelazne faze do jezične asimilacije. U ne tako davnoj prošlosti biti bilingvalan i nije bilo naročito otmjeno: vješto baratanje jezikom bila je odlika trgovaca stokom - no danas prodiere i progresivan vid bilingvizma u svijest pojedinaca: "Vrijediš za onoliko ljudi koliko jezika govoriš".

Čini mi se da se svakodnevno sukobljavaju okolnosti koje rade i za i protiv očuvanja trenutne jezične situacije. U prilog bilingvizmu dale bi se ubrojiti sljedeće spoznaje:

Drugi svjetski rat (napose zarobljeništvo) lakše su priveli kraju oni Gradišćanci koji su uz njemački govorili i hrvatski.

Velik broj privremeno zaposlenih radnika u Austriju dolazi iz Jugoslavije. Shvatljivo je da su ti radnici privrženiji poslodavcu koji poznaje njihov materinski jezik. Gradišćanski Hrvati često vrše tu posredničku ulogu.

Mnogi Gradišćanski Hrvati provode praznike u Hrvatskoj.

Folklor, sudioništvo u folklornim grupama zahtijeva od članova da obnove znanje materinskog jezika. (Medutim *učenje* bivšeg materinskog jezika ne možemo nazvati putom u bilingvizam; to je isto što i učenje bilo kojega stranog jezika.

Hrvatski nije klasični "tajni jezik" u dvojezičnoj sredini, ali ga omladina (često u šali) znade upotrijebiti u tu svrhu. Svakako, kompleks inferiornosti koji se često javlja kod manjina danas je mnogo blaži.

Situacije koje pogoduju stvaranju jedinstvene (njemačke) jezične zajednice izgledaju ovako:

Istakla sam da je centar hrvatskog jezika kuća i familija. Ako se mješovitim brakovima mijenja jezična homogenost obitelji, dječji vrtići uče djecu njemačkom, a škole tek fakultativno njeguju nastavu hrvatskoga jezika, teško je pretpostaviti da će bilingvizam biti dugog vijeka.

Vjerska služba prilagođava se vjerniku i u današnje vrijeme često je dvojezična.

Jeđan dio mještana smatra da dvojezična nastava opterećuje djecu pa čak da je i to "prekapćanje" (switching)-psihički napor. Ipak praksa neprestano opovrgava takva uvjerenja.

Ovo su bili samo najoćitiji faktori u kreiranju trenutne jezićne situacije, u trenutku kad nastupa viša forma bilingvizma: ćita se i piše na oba jezika, službeni se jezik poćinje zarana svladavati tako da izgovor ne odaje "manjinca" i ne opterećuje ga eventualnim kompleksom.

Ostavit ću prognoze. Źelim naglasiti da se danas, kad se primiću kategorije sela i grada, dvojezićnost stanovnika ovog područja nameće kao *egzistencijalna nuŹnost*.

BILJEŠKE

- ¹ Havránek, Bohuslav
Problematika miješanja jezika, "Zadarska revija" 3/1964, str. 177.
- ² Ferguson, C.A.
Diglossia, Language and Social Context, (edited by Pier Paolo Giglioli), 1973, 232-252. Ovdje je Fergusonova definicija citirana prema objašnjenju Stanislausa Hafnera, čije se predavanje "Usmena i pisana književnost u Koruških Slovenaca i Gradišćanskih Hrvata" nalazi u tisku (Narodna umjetnost br. 15).
- ³ Iđentičnu jezičnu sliku potvrđuju i drugi istraživači Gradišćanskih Hrvata, tako npr. Siegfried Tornow i Peter W. Thiele.
- ⁴ Pranda, A.
Vlijanije bilingvizma na nekatorije javlenija narodnoj kultury, "Sovjetskaja etnografija" 2/1972, str. 20.
- ⁵ Ispitano 6 stanovnika (muškaraca) Hrv. Cikljina (Spitzzicken) 1973.
- ⁶ Pjevao Joško Vuković (r. 1889), snimila N.Ritig u Bandolu (Weiden) 1973. Rkp. Arhiva Instituta za narodnu umjetnost (danas Zavod za istraživanje folklorā).
- ⁷ Opširnoj diskusiji o tome što sve *riječ* može kazati o predmetu ovdje nije mjesto, no rado bih upozorila na vrlo instruktivno mišljenje M.Gavazzija u radu: Über die Relevanz der sprachlichen Tatsachen in der kulturkundlichen Forschung, "Kontakte und Grenzen", 1968, 155-159.
- ⁸ Katičić, Radoslav
Jezikoslovni ogleđi, "Školska knjiga", Zagreb 1971, str. 128.
- ⁹ Nedo, Paul
Grundriss der sorbischen Volksdichtung, VEB Domovina Ver., Bautzen 1966, str. 23.

Nives Ritig-Beljak

DIE KOEXISTENZ DER SPRACHEN BEI DEN BURGENLÄNDER KROATEN
(Zusammenfassung)

Die Zeit des Isolationismus in der Wissenschaft ist vorbei. Wir interessieren uns, was bei Nachbarwissenschaften geschieht. Die Linguistik und die Ethnologie helfen einander - und in der neueren Zeit besteht sogar Ethnolinguistik, deren wissenschaftliche Vorlage den Ethnologen u.a. beim Forschung der sog. Minderheiten helfen soll. Wenn aber der Ethnologie ohne Hilfe der Ethnolinguistik auf Feldforschung geht, so wird er allein mit der speziellen Sprachlage konfrontiert.

Die Burgenländer Kroaten sind eine Sprachminderheit (heute möchten wir sie lieber *Nationalität* nennen), welche die österreichische Region. Burgenland und die Nachbarländer Ungarn und (weniger zahlreich) Slowakei bewohnt. Die Autorin bezeichnet alle diese Abzweigungen als eine Monokultur- Minderheit, die durch das Zusammentreffen verschiedener soziopolitischer Umstände nach einem einheitlichen Sprachidiom nur streben kann. In der Praxis kennen alle drei Abzweigungen ein - und derselben Minderheit das Phänomen des Bilingvismus, nur die koexistierende Sprachen sind verschieden: kroatisch-deutsch, kroatisch-ungarisch und kroatisch-slowakisch.

Die Sprachsituation ist relevant auch für den Ethnologen, der sich nur mit der materiellen Kultur befasst, und die Autorin bemüht sich durch das Beispiel der Burgenländer Kroaten zu klären, wie man ohne ethnolinguistische Vorarbeiten an die Sprachrealität der Minderheiten herantreten soll. Die Definitionen des Bilingvismus sind keineswegs eindeutig; darum ist es besser den Kontakt und den Einfluss stets vor den Augen zu haben; besonders wichtig ist der Sprachkontakt. Er war, und ist noch heute, so stark, dass man in dieser Region neben dem Bilingvismus auch die Diglossie vorfindet. (Nach C.A.Ferguson sprechen wir über Diglossie, wenn der Sprecher in der Situation der Koexistenz von zwei Sprachen, ihre Funktion verteilt).

Die Burgenländer Kroaten sind keine homogene Sprachgemeinschaft (drei basische Dialekten), ausserdem, meint der Autor, dürfen wir bei dieser Minderheit keineswegs einen Bilingvismus oder eine Diglossie des gleichen Typus und der gleichen Qualität erwarten.

Im allgemeinen verliert der Bilingvismus seinen Platz an die Diglossie. (Dieser Schluss bezieht sich auf die Dorfeinwohnerschaft).

Die Zweisprachigkeit ist, neben der Diglossie hier eine Massenerscheinung. Heute hat sich das Verhältnis zwischen den koexistierenden Sprachen verändert, und eine Modellsituation sieht so aus: Die älteste Generation (siebzehnjährige und ältere) beherrschen gut die kroatische und die ungarische Sprache, 60-70 jährige beherrschen das lokale kroatisch und ungarisch (sie erlernten es in der Schule, aber wegen geringen Kommunikationen haben es schon halbwegs vergessen).

Das sprachlichen Benehmen der Jugend (die eine nicht-agrarische Tätigkeit ausübt) zeigt eine dreifache Struktur: sie spricht eine Lokalsprache (in-group language), die Standardsprache der Region (out group language) und eine standardisierte Schulsprache (language of specialized information).

Eine relevante Bedeutung (bei der Erforschung der materiellen Kultur) tragen zwei Kategorien von Wörtern: die Substantiva und die Verba. Diejenigen Geräte und die dazugehörenden Handlungen, die an die alte Technologie gebunden sind (deren Leben sich erst nach dem zweiten Weltkrieg wesentlich veränderte) trägt die lokale (kroatische) Bezeichnung. Die moderne Technologie und Ergologie benutzen Geräte, deren Terminologie gleichzeitig mit der Fabrikgarantie übernommen wird. (Ein *Random sample* zeigt das klar).

Bedeutet Zweisprachigkeit einen Prestigeverlust oder -gewinn? Dem Anschein nach kämpfen alltäglich Umstände für und gegen die heutige Sprachsituation.

Heute; als die Kategorien des Dorfes und der Stadt immer näher einanderrücken, drängt sich die Zweisprachigkeit der Einwohner dieses Gebiets als eine *Existenzbedingung* auf.